

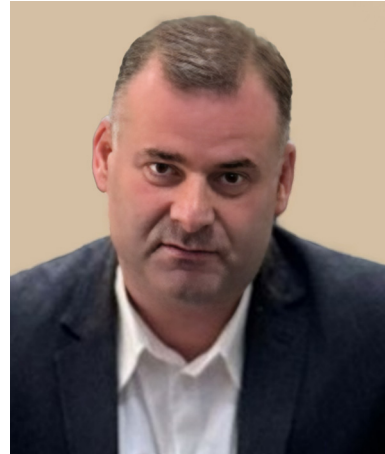
თანამედროვე კაპიტალისტური სისტემის ეკონომიკური პრობლემები

DOI: <https://doi.org/10.52340/bal/2025.01.10>

ნასკიდა დარგუშვილი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი
<https://orcid.org/0009-0001-8583-5773>
E-mail: naskida@yandex.ru

დავით ბუკია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის
ფაკულტეტის დოქტორანტი
<https://orcid.org/0009-0000-1672-3869>
E-mail: bukia.davit82@gmail.com

ანოტაცია

საუკუნეებია ეკონომიკის მეცნიერები, ექსპერტები, პოლიტიკოსები ცდილობენ გაარკვიონ რა ინვესტს ეკონომიკურ პრობლემებს, ეძებენ გზებს ამ პრობლემების აღმოსაფხვრელად, თუმცა უშედეგოდ და პრობლემები პრობლემებად რჩება. ფაქტობრივად, მსოფლიო იმყოფება მუდმივ ეკონომიკურ კრიზისში. კაცობრიობა რატომღაც „ეკონომიკურ კრიზის“ უწოდებს ეკონომიკური კრიზისების პიკურ ანუ უკიდურესად გამწვავებულ მდგომარეობას. იხარჯება მილიონები სხვადასხვა ეკონომიკურ ფორუმების მოსაწყობად, ტრილიონები - ეკონომიკური კრიზისების დასაძლევად, მაგრამ ამაოდ. განხორციელებული ღონისძიებები ვითარების მხოლოდ დროებით განმუხტვას უწყობს ხელს და არა პრობლემის ერთხელ და სამუდამოდ მოგვარებას.

ყველასთვის კარგადაა ცნობილი, რომ ეკონომიკა მთავარი ბაზისი კაცობრიობის არსებობისთვის. თუ ეკონომიკა ხანგრძლივ კრიზისშია, იშლება და ინგრევა ყველაფერი, თვით სახელმწიფოებიც კი. ეკონომიკა ქმნის განვითარების გარემოს და შესაძლებელს ხდის ადამიანის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას.

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია კაპიტალისტური საზოგადოებრივი წყობის და თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის თანამედროვე პრობლემები. აუცილებელია, რომ იმ გარემოზე, რომელსაც ეს სისტემები ქმნიან და რომელშიც ქვეყნები, თვით ადამიანი არსებობს, საფუძვლიანი და ღრმა ცოდნა ჭირდება პოლიტიკოსებს - პოლიტიკური პროცესების დაგეგმვის და სახელმწიფოს მართვის დროს; ეკონომისტებს - ეკონომიკური პროცესების სამართავად; ბიზნესმენებს - თავიანთი ბიზნეს საქმიანობის სწორად დაგეგმვის და მართვისთვის; ყველა სფეროს მენეჯერებს - მენეჯმენტის სწორად წარმართვისთვის და ა.შ. მძიმე ეკონომიკურ პრობლემებს ინვესტს სწორედ არარეალურად აღქმნილი გარემო, ეკონომიკურ თეორიებში და ეკონომიკურ ფორმულებში დაშვებული უხეში შეცდომები, მათ ბაზაზე შექმნილი პოლიტიკური და საზოგადოებრივი სისტემები.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური კრიზისი, ეკონომიკური მოდელი, თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკა, მოსახლეობის მსყიდველობითი უნარი.

ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN CAPITALIST SYSTEM

NASKHIDA DARBUASHVILI

Academic Doctor of Economic Sciences
<https://orcid.org/0009-0001-8583-5773>.

E-mail: naskida@yandex.ru

DAVID BUKIA

Doctoral student in Business
Administration at Sokhumi State University
<https://orcid.org/0009-0000-1672-3869>
E-mail: bukia.davit82@gmail.com

ANNOTATION

For centuries, economic scientists, experts, and politicians have been trying to figure out what causes economic problems, looking for ways to eliminate these problems, but to no avail, and the problems remain problems. In fact, the world is in a constant economic crisis. For some reason, humanity calls the peak or extremely aggravated state of economic crises an “economic crisis.” Millions are spent on organizing various economic forums, trillions on overcoming economic crises, but in vain. The measures taken only help to temporarily alleviate the situation, and not to solve the problem once and for all.

It is well known to everyone that the economy is the main basis for the existence of humanity. If the economy is in a prolonged crisis, everything collapses and collapses, even states. The economy creates an environment for development and makes it possible to satisfy human needs.

The presented work discusses the modern problems of the capitalist social order and the free market economy. It is necessary that politicians - when planning political processes and governing the state; economists - to manage economic processes; businessmen - to properly plan and manage their own business activities; managers of all spheres - to properly conduct management, etc. Serious economic problems are caused precisely by the non-reactionary environment, gross errors made in economic theories and economic formulas, and political and social systems created on their basis.

Keywords: Economic crisis, economic model, free market economy, purchasing power of the population.

ძირითადი ტექსტი

დღემდის არსებულმა ყველა ეკონომიკურმა მოდელმა, სრული კრაზი განიცადა, იმიტომ, რომ არ არსებობდა ამ ეკონომიკური მოდელების სრულფასოვანი თეორიული ბაზა, თეორიასა და პრაქტიკას შორის მყარი კავშირი, მიზეზ-შედეგობრივი და მიზან-შედეგობრივი კავშირების თეორიული და პრაქტიკული ბაზა; არ არსებობს მყარი და ზუსტი პროგნოზირების მეცნიერულად დასაბუთებული თეორიული და პრაქტიკული საფუძვლები; მეცნიერება არ უღრმავდება პრობლემების ნამდვილ მიზეზებს; ხელისუფლება არ ცდილობს შეცდომების გასწორებას და არსებული გარემოს საფუძვლიანად შეცვლას..

მაგალითისათვის, ავიღოთ სოციალისტური გეგმიური ეკონომიკა. კარლ მარქსმა შექმნა სოციალისტური საზოგადოებრივი წყობის მოდელი იდეოლოგიის დონეზე, ანუ სოციალიზმის არსებობის ძირითადი პრინციპები. მას არ შეუქმნია სოციალიზმის არსებობის და განვითარების თეორიული საფუძვლები და რა თქმა უნდა, არ არსებობდა თეორიის პრაქტიკული გამოყენების, სოციალიზმის აშენების და განვითარების სრული წარმოდგენა. მარქს არ შეუქმნია ეკონომიკური განვითარების სოციალისტური მოდელი, რა თქმა უნდა, არც „გეგმიური ეკონომიკის მოდელი“. იდეოლოგიის დონეზეც კი მარქსმა ბევრი შეცდომა დაუშვა. მარქსი სთვლიდა, რომ კაპიტალიზმი ამოწურავდა თავის თავს და ბუნებრივად მოხდებოდა სოციალიზმზე გადასვლა, რაც არ მოხდა. მთავარაქცენტს

მარქსი აკეთებდა პროლეტარიატზე, მუშათა კლასზე, მათ პოლიტიკურ თვით შეგნებაზე და აქტივობაზე. დღეს მუშათა კლასი პრაქტიკულად აღარ არსებობს. თანამედროვე წარმოებებში მუშაობენ რობოტები და ავტომატები, მათ ოპერატორები მართავენ, ოპერატორები კი მუშათა კლასი აღარაა. მარქსი შეცდა იმაშიც, რომ თვლიდა, ერთ ცალკე ადამიანს შეეძლო სოციალიზმი ვერ აშენებოდა. მაგრამ ერთ ცალკე ადამიანს შეეძლო, რუსეთში, სოციალიზმი აშენდა. მარქსი თვლიდა, რომ სოციალიზმის განვითარებისთვის რამდენიმე ქვეყანაში ერთდროულად უნდა დამყარებულიყო სოციალიზმი. სოციალისტური ქვეყნების მთელი ბანაკი შეიქმნა, მაგრამ სოციალიზმი ვერ განვითარდა. სამწუხაროდ მარქსის გენიალური იდეების გამგრძელებლები არ გამოჩნდნენ, მისი იდეები და თეორიები კი საკმაოდ კარგად გამოიყენეს სხვადასხვა სოფმხედველობის და იდეოლოგიის მიმდევრებმა.

მარქსისგან განსხვავებით, ლენინი თვლიდა, რომ სოციალიზმის აშენება ერთ ქვეყანაშიც შეიძლება და ეს იდეა პრაქტიკულად განახორციელა, თუმცა ლენინიც შეცდა, როცა ამტკიცებდა, რომ კაპიტალიზმიდან სოციალიზმზე გადასვლა მხოლოდ რევოლუციის გზით შეიძლება. პრაქტიკამ აჩვენა, რომ კაპიტალიზმიდან სოციალიზმზე გადასვლა სხვადასხვ გზებით შეიძლება. იოსებ სტალინს ეკუთვნის ძალიან მნიშვნელოვანი სიტყვები: „ჩვენ პრაქტიკულად ავაშენეთ სოციალისტური სახელმწიფო, მაგრამ არ შეგვიქმნია სოციალიზმის

არსებობის და განვითარების თეორიული საფუძვლები. თუ, სასწრაფოდ არ შევქმნით თეორიულ საფუძვლებს მას მომავალი არა აქვსო“. ეს სიტყვები სტალინმა გარდაცვალებამდე რამდენიმე წლით ადრე წარმოთქვა. სიცოცხლის ბოლოს მან ყველაფერს თავი დაანება და ამ თეორიული ბაზის შექმნა დაიწყო. რამდენიმე ნაშრომი კიდევ გამოაქვეყნა, მაგრამ სოციალიზმის თეორიული საფუძვლების შექმნა ვერ მოასწრო, ან ვერ შეძლო. რაც სტალინმა თქვა მასეც მოხდა, სოციალიზმი სტალინის დაღუპვის შემდეგ ინერციით განაგრძობდა არსებობას, შემდეგ კი დაიშალა და ზუსტად ახდა სტალინის სიტყვები.

როგორც ვხედავთ, ისეთი მძლავრი ზე სახელმწიფო როგორიც სსრკ იყო დაიშალა, იმიტომ რომ არ არსებობდა სოციალისტური სახელმწიფოს არსებობის და განვითარების თეორიული საფუძვლები და სტალინის დაღუპვის შემდეგ არავინ იცოდა როგორ ემართათ და განვითარებინათ სახელმწიფო. ქაოსმა და უგუნურმა მართვამ კი ზესახელმწიფო დაანგრია.

კაპიტალისტურ ეკონომიკას, ანუ „თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკას“, ბევრი მეცნიერი და მკვლევარი ყავდა: ადამ სმიტი, დავიდ რიკარდო, ალფრედ მარშალი, ირვინგ ფიშერი, ჯონ კეინსი, მილტონ ფრიდმენი, არტურ ლაფერი და ა.შ.. დამუშავდა სხვადასხვა თეორია, შეიქმნა „თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის მოდელი“, „ზღვრული ხარჯების და ზღვრული შემოსავლების ეკონომიკური მოდელი“, „ეფექტიანი მოთხოვნის ეკონომიკური მოდელი“, „ეფექტიანი მიწოდების ეკონომიკური მოდელი“, „ეკონომიკური განვითარების მონეტარული მოდელი“. მათ ბაზაზე შეიქმნა შერეული მოდელებიც.

ყველა მოდელი ეყრდნობოდა „თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის“ პრინციპებს. თვითოეული ეს მოდელი გარკვეულ ისტორიულ ეტაპზე, გარკვეულ პირობებში მუშაობდა, შემდგომში კი თვითონ ეს მოდელები ინვევდნენ ახალ, ხშირ შემთხვევაში, უფრო მწვავე ეკონომიკურ კრიზისებს. ამის მიზეზი იყო ის, რომ არცერთი მადგანი არ იყო სრულფასოვანი, არ ხდებოდა არსებული ეკონომიკური, სოციალური და სხვა სახის პრობლემების მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების ზუსტი დადგენა, მათი ანალიზი, მიზან-შედეგობრივი კავშირების ანალიზი და მოსალოდნელი შედეგების სწორი პროგნოზირება. ერთი სიტყვით, არ იქმნებოდა ამ მოდელების, მყარ გათვლებზე და ყოვლისმომცველ ანალიზზე დაფუძნებული თეორიული ბაზა და მისი პრაქტიკული განხორციელების მყარი გარანტიები. თუ დავაკვირდებით, თვითოეული მოდელი გათვლილია კონკრეტულ ეკონომიკურ ფაქტორებზე და საერთოდ არ ითვალისწინებს სხვა ეკონომიკურ ფაქტორებს, რომ აღარაფერი ვთქვათ პოლიტიკურ, სოციალურ, კულტურულ, ტექნიკურ და ტექნოლოგიურ, გეოგრაფიულ, კლიმატურ და სხვა ფაქტორებზე. ამიტომაც არის, რომ თვითოეულმა მოდელმა დროებით გადაწყვიტა კონკრეტული იმ მომენტისათვის არსებული ეკონომიკური პრობლემები და ვეღარ გაუმკლავდა იმ გლობალურ ცვლილებებს, რომლებიც კონკრეტული ეკონომიკური მოდელის დანერგვის შედეგად ხდებოდა. გლობალური

ცვლილებები კი ახალ პრობლემებს წარმოშობდა და ახალ, ხშირ შემთხვევაში, უფრო მძიმე ეკონომიკურ და სხვა სახის კრიზისებს იწვევდა.

ეკონომიკური კრიზისების მთავარი მიზეზი კი, კაპიტალისტურ ეკონომიკაში ჩადებულ წინააღმდეგობრივ ეკონომიკურ პროცესებშია, რომლებსაც არცერთი დღემდის არსებული ეკონომიკური მოდელი და ეკონომიკური თეორიები არ ითვალისწინებს.

რატომ? რაშია კაპიტალიზმის და კაპიტალისტური ეკონომიკის მთავარი პრობლემა?

წარმოება, მათ შორის, კაპიტალისტური წარმოება, გათვლილია მოსახლეობის ფართო მასებისთვის პროდუქციის შექმნაზე. პროდუქციას რომ რეალიზაცია გაუკეთდეს მოსახლეობის მასას შესაბამისი მსყიდველობითი უნარი უნდა ქონდეს. მოსახლეობის მასას, მსყიდველობითი უნარი ექმნება ძირითადად შრომის ანაზღაურებით და დამატებით, წვრილი (მცირე) მენარმეობით. მცირე მენარმის შემოსავალი (მოგება), იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ძირითადად მათი შრომის ანაზღაურებაა. მოსახლეობის მასას, მაქსიმალური მსყიდველობითი უნარი მაშინ აქვს, როცა წარმოებული პროდუქციის მთლიანი ღირებულება მოსახლეობაში ნაწილდება, ანუ შემოსავლები შრომის ანაზღაურებაზე, მასების ხელფასებზე მიდის. მაგრამ ამ პროცესში ერევა კაპიტალის მფლობელი (კომპანიის პატრონი, კაპიტალისტი) და შემოსავლების მნიშვნელოვანი ნაწილი მას მიაქვს, რითაც ამცირებს მოსახლეობის მასის შემოსავალს და მსყიდველობით უნარს. კაპიტალისტის მიერ წაღებული თანხის ექვივალენტური რაოდენობის პროდუქცია რეალიზაციის გარეშე რჩება. შემოსავლებიდან, რაც უფრო მეტი მიაქვს კაპიტალისტს, მით უფრო ქვეითდება მოსახლეობის მასების მსყიდველობითი უნარი და მით უფრო იზრდება არა რეალიზებული პროდუქციის რაოდენობა. არა რეალიზებული პროდუქცია ესაა ჩანაოლილი საქონელი ანუ ჭარბი პროდუქცია და ეკონომიკური კრიზისი.

ტექნიკურმა პროგრესმა, თანამედროვე ტექნიკამ და ტექნოლოგიებმა მოსახლეობის მასები უმუშავარი დატოვა. შემოსავლების გარეშე დარჩენილი მოსახლეობის დიდი ნაწილი სოციალური დახმარებების ხარჯზე ახერხებს არსებობას. თანამედროვე ტექნიკა, „ინტელექტის მქონე მანქანები“, ადამიანის მოღვაწეობის ყველა სფეროში ანაცვლებს ადამიანს. პრაქტიკულად, ყოველდღიურად იზრდება უმუშავართა რაოდენობა და აქედან გამომდინარე, მუდმივად ქვეითდება მოსახლეობის მასის მსყიდველობითი უნარი. მაშინ როცა, ტექნიკური პროგრესი ამცირებს მასების მსყიდველობით უნარს, პირიქით, ახალი ტექნიკა და ტექნოლოგიები მკვეთრად ზრდიან კაპიტალისტის შემოსავლებს. შემოსავალის დიდი ნაწილი, რომელიც ადრე შრომის ანაზღაურებას ხმარდებოდა, ახალ პირობებში, კაპიტალისტის შემოსავალი გახდა. სწორედ ამიტომ უმუშავრობის კატასტროფული ზრდის პარალელულად, მკვეთრად იზრდება მილიონერთა და მილიარდერთა რაოდენობაც. ბოლო

მონაცემებით მსოფლიოში მილიარდერთა რაოდენობა 3000-ს გადაცდა, გასული საუკუნის დასაწყისში კი სულ რამდენიმე კაცი იყო.

კაპიტალისტს თავისი ცხოვრების პირობების მაღალ დონეზე მოსაწყობად წარმოების შემოსავლებიდან ნაღებული მნიშვნელოვანი ნაწილიდან, მხოლოდ მცირედი ჭირება. ამ შემოსავლების თითქმის მთელი ნაწილი, ახალი პროდუქციის გამოშვებაზე მიდის, უფრო ხშირად კი ბანკებში აკუმულირდება. ბანკების უმრავლესობა ფულითაა გადავსებული და არ იციან, სად წაიღონ ეს ფული. ხშირად ამ ფულს მთავრობები სესხულობენ წარმოშობილი მძიმე სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების გადასაწყვეტად.

ბანკებიდან ვალებს უმუშავრად დარჩენილი მოსახლეობაც იღებს, მათ უმრავლესობას არსებობის სხვ საშუალება უბრალოდ აღარა აქვთ. ვალები მუდმივად იზრება და მოსახლეობა და მთელი მსოფლიო ვალებშია გახვეული. მთელი მსოფლიოს პრობლემებია: უმუშევრობა, წარმოებული პროდუქციის რეალიზაცია, უსაზღვროდ გაზრდილი ვალები, სოციალურად დაუცველი მოსახლეობა.

ჭარბი პროდუქციის რეალიზაციას განვითარებული ქვეყნები სხვა ქვეყნებში ცდილობენ, ზოგჯერ ეს ხდება სამხედრო ძალის გამოყენებით. XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ადგილი ჰქონდა „ოპიუმის ომის“ სახელით ცნობილ კომფლიქტს ინგლისსა და ჩინეთს შორის, რომლის მთავრობაც ინგლისის პროდუქციას ჩინეთის ტერიტორიაზე არ უშვებდა. ეს კომფლიქტი საბოლოოთ ჩინეთის ოკუპაციით დასრულდა. ცნობილია ასევე შემთხვევა, როცა იაპონიის მთავრობამ აშშ-ს პროდუქცია იაპონიაში არ შეუშვა, რაზეც აშშ-ს მაშინდელმა მთავრობამ იაპონიის მთავრობას ულტიმატუმი გაუგზავნა სადაც მოითხოვდა აშშ-ს პროდუქციის იაპონიაში თავისუფლად შეტანას და იაპონიიდან საქონლის თავისუფალ გამოტანას, წინააღმდეგ შემთხვევაში ამას გააკეთებდა სამხედრო ძალის გამოყენებით. მაშინ, XIX საუკუნეში 60-იან წლებში იაპონიის მთავრობა იძულებული გახდა მიეღო აშშ-ს ულტიმატუმის მოთხოვნები. ეკონომიკურმა პრობლემებმა გამოიწვია პირველი და მეორე მსოფლიო ომები. თანამედროვე მსოფლიოში პროდუქციის უცხოეთში გატანას ომები აღარ ჭირდება. არსებობს იძულების გაცილებით უფრო დახვეწილი თანამედროვე მეთოდები, ძირითადად ეს არის ეკონომიკური ბერკეტები და სოციალური პრობლემები.

როგორც ვხედავთ, თვითონ კაპიტალისტური ეკონომიკა არის კრიზისული ბუნების. კრიზისები, რომ არ იყოს, საჭიროა ისეთი ეკონომიკური მოდელის დამუშავება, რომელიც არსებულ წინააღმდეგობრივ პროცესებს დაძლევს. ამასთან ერთად, ასეთი ეკონომიკური მოდელი ყველასთვის მისაღები უნდა იყოს და ყველა კმაყოფილი, მათ შორის, კაპიტალისტები. წინააღმდეგ შემთხვევაში, კვლავ მივიღებთ მძიმე სოციალურ და ეკონომიკურ პრობლემებს, კლასობრივ და რელიგიურ დაპირისპირებას, კომფლიქტებს, სამოქალაქო ომებს, ლოკალურ (ქვეყნებ შორის) ომებს, მსოფლიო ომს, ნგრევას, მოსახლეობის მასიურ განადგურებას და სხვა უამრავ პრობლემას.

აღნიშნული მიზეზების გამო, დღემდე არსებულ

არცერთ ეკონომიკურ მოდელს არ შეუძლია ჩაანაცვლოს, დღეს არსებული „თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის“ მოდელი. არ არსებობს ეკონომიკური მოდელი, რომელსაც შეუძლია თანამედროვე მსოფლიოში არსებული პრობლემების მოგვარება და მსოფლიოს სტაბილური და დინამიური განვითარება. თანამედროვე ტექნიკური პროგრესი ყველა საშუალებას იძლევა და ყველა პირობას ქმნის იმისათვის, რომ მსოფლიო სტაბილურად და დინამიურად განვითარდეს, მაგრამ ამისთვის არ არსებობს სტაბილური და დინამიური განვითარების შესაბამისი ეკონომიკური მოდელი, მთელი მსოფლიოს პრობლემაც სწორედ ამაშია.

კაცობრიობის განვითარების ყველა ეტაპზე დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ადამიანის შრომას და შრომით რესურსებს. შრომით რესურსები თავისი მნიშვნელობით, ბუნებრივ რესურსებს უტოლდებოდა. ასეც არის, მხოლოდ შრომის და ბუნებრივი რესურსების ერთობლიობა განაპირობებდა პროდუქტის მიღებას. შრომა ითვლებოდა მთავარ ეკონომიკურ ღირებულებად, ყველაფერი ფასდებოდა მასზე დახარჯული შრომის მიხედვით. ბევრი სამეცნიერო კვლევა ჩატარებული და გამოქვეყნებული შრომაზე და შრომით რესურსებზე, ფასწარმოქმნაზე. უმაღლესებში ცალკე ისწავლებოდა „შრომის ეკონომიკა“, „შრომის ორგანიზების მეცნიერული საფუძვლები“. ცხადია, შრომა უმთავრესი ეკონომიკური რესურსია ბუნებრივ რესურსებთან ერთად. ზუსტათ ასეთივე უდიდესი მნიშვნელობის ეკონომიკური რესურსია „ადამიანის მსყიდველობითი უნარი“ ანუ „მოსახლეობის მსყიდველობითი უნარი“. სამწუხაროდ, ამ უმნიშვნელოვანეს ეკონომიკურ რესურსს მეცნიერულ დოზე არავინ სწავლობდა. მართალია, ჯონ კეინსმა შექმნა ეკონომიკური მოდელი, რომელიც მოსახლეობის მსყიდველობით უნარზეა აგებული, მაგრამ კეინსსაც კი „მოსახლეობის მსყიდველობითი უნარი“, როგორც მნიშვნელოვანი ეკონომიკური რესურსი არ განუხილავს და მისი მეცნიერულ დონეზე ყოვლის მომცველი შესწავლა არ გაუკეთებია. სწორედ ამიტომ „ფექტური მოთხოვნის ეკონომიკურმა მოდელმა“ საბოლოოთ არ გაამართლა და ამ მოდელზე გადასვლის მცდელობაც კრახით დასრულდა.

„მოსახლეობის მსყიდველობითი უნარი“ თავისებური ეკონომიკური რესურსია, რომლის გარეშეც ეკონომიკა ვერ იარსებებს, ისევე, როგორც წინათ, შრომა იყო ეკონომიკის არსებობის მთავარი ფაქტორი, რომლის გარეშეც ეკონომიკა ვერ იარსებებდა. დღეს წარმოების პროცესიდან შრომა თანდათან ვარდება. სამწუხაროდ, ეკონომიკის მეცნიერებმა და მკვლევარებმა ვერ დაინახეს ის, რომ შრომის ნაყოფიერების მუდმივად ზრდის დროს, რასაც ტექნიკური პროგრესი იწვევდა, პროდუქციის შექმნაზე შრომის დანახარჯები მცირდება, ანუ შრომა მუდმივად მცირდება და მისი ზღვარი ნოლია. რაც იმას ნიშნავს, რომ წარმოების პროცესებიდან შრომა მთლიანად ვარდება (ამოიღება). დღეს თანამედროვე ეტაპზე ეს პროცესი დასრულების სტადიაშია. გლობალურად სწორედ ეს განაპირობებს ეკონომიკურ კრიზისებს და ეკონომიკის ნგრევას. ამ დროს ისეთი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური რესურსი, როგორიც „მოსახლეობის

მსყიდველობითი უნარია“, იყო, არის და მანამ ეკონომიკა იარსებებს, ყოველთვის საჭირო იქნება, ჯეროვნად არაა შესწავილი. სამწუხაროდ, მეცნიერებმა, მათ შორის, ცნობილმა მეცნიერებმა შრომაზე და „მშრომელ ადამიანზე“ ააგეს მთელი აქამდე არსებული ეკონომიკა და ყველა დღემდის არსებული ეკონომიკური განვითარების მოდელი. მეცნიერები საერთოდ არ იხილავდნენ „მყიდველ ადამიანს“, როგორც უმნიშვნელოვანეს ეკონომიკურ რესურსს და მხოლოდ ზოგადად განიხილავდნენ, ამ მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ფაქტორს „მოთხოვნა-მიწოდების“ მრუდებში და თეორიებში. თავის დროზე მეცნიერებს ეს ეკონომიკური რესურსი რომ დროულად დაენახათ და გაეთვალისწინებინათ ეკონომიკურ თეორიებში და მოდელებში, დღევანდელი მძიმე ეკონომიკური პრობლემები აღარ იქნებოდა.

მოსახლეობის ფართო მასების მსყიდველობითი უნარი მთლიანად იყო მიბმული და დამოკიდებული შრომაზე. ტექნოლოგიური პროცესებიდან შრომის ამოვარდნა, მისი განულება და უახლოვეს მომავალში საერთოდ გამორიცხვა, აქვეითებს და ანულებს მოსახლეობის ფართო მასების მსყიდველობით უნარს. წარმოება პროდუქციის რეალიზაციის გარეშე რჩება, ბაზარი კი მყიდველის გარეშე. მყიდველის გარეშე ბაზარი არ არსებობს, ვერც თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკა იარსებებს. სწორედ ეს იწვევს მძიმე ეკონომიკურ კრიზისებს. თუ ასე გაგრძელდა ჩვენ გვექნება არა მხოლოდ მძიმე ეკონომიკურ კრიზისები, არამედ მივიღებთ სრულ „ეკონომიკურ კოლაფსს“, „ეკონომიკურ შავ ხვრელს“ საიდანაც უკან გამოსვლა შეუძლებელი იქნება. ეს მოხდება უახლოვეს ხანებში, ამ საუკუნის პირველ ნახევარში. თუ სასწრაფოდ არ შეიქმნა ახალი მძლავრი ყოვლისმომცველი ეკონომიკური მოდელი, ეს იქნება ამ ცივილიზაციის, ანუ კაცთამოღების დასასრული.

როგორც უკვე ავღნიშნეთ, მსყიდველუნარიანი მოსახლეობის გარეშე ეკონომიკა არ არსებობს. ეკონომიკის გარეშე კი არაფერი არ იარსებებს, მათ შორის საზოგადოება, ადამიანი და ეს ცივილიზაცია.

აქსიომა 1: ეკონომიკის არსებობის მთავარი ფაქტორია საზოგადოების მსყიდველობითი უნარი.

აქსიომა 2: მსყიდველუნარიანი საზოგადოების გარეშე, ეკონომიკა არ არსებობს. ეკონომიკის გარეშე კი საზოგადოება ვერ იარსებებს.

აქსიომა 3: საზოგადოების მსყიდველობით უნარსა და წარმოებულ პროდუქციას შორის დისბალანსი განაპირობებს ეკონომიკურ კრიზისებს.

აქსიომა 4: საზოგადოების მსყიდველობით უნარსა და წარმოებულ პროდუქციას შორის წარმოშობილი დისბალანსის ვალეებით დაბალანსება, ახალი უფრო დიდი ეკონომიკური კრიზისის საფუძველია.

საინტერესოა, რომ ბევრი პრობლემა, რომელსაც XVIII საუკუნის დიდი მეცნიერი ადამ სმიტი ცნობილ ნიგნში განიხილავს, 245 წლის შემდეგაც აქტუალურია. ეს იმას ნიშნავს, რომ პრობლემები, რომლებიც 250 წლის წინ კაცობრიობის წინაშე იყო, დღესაც არსებობს და არ გადაჭრილა. სამწუხაროდ, კაცობრიობა ყურადღებას არ აქცევს სმიტის უმნიშვნელოვანეს აზრებს, რომლებიც

დღესაც მნიშვნელოვანია და სმიტისგან აღებულია ის თეორიები და მოსაზრებები, რომლებიც დღეს, ზოგი მათგანი კი იმავე პერიოდში, არასწორია და ეს არასწორი თეორიები ადამ სმიტის საყოველთაო აღიარების შემდეგ თავისებურ დოგმებად იქცნენ და მას შემდეგ არავის არ უცდია მათი საფუძვლიანი მეცნიერული შესწავლა და გაანალიზება.

სმიტისგან აღებული დოგმებად ქცეული თეორიების გამოა, რომ ბოლო 200 წელია კაცობრიობა მუდმივად ჩიხშია და მუდმივი, ციკლური ეკონომიკური კრიზისები აქვს. ნიშანდობლივია ის, რომ ეკონომიკური კრიზისების ისტორია ადამ სმიტის ნიგნის პირველი გამოქვეყნებიდან ძალიან მალევე, 19-ე საუკუნის ოციან წლებში იწყება. სწორედ ამ პერიოდში მოხდა პირველი დიდი ეკონომიკური კრიზისი.

ადამ სმიტის დოგმებად ქცეულ არასწორი თეორიების გამოა, რომ სწრაფად ზრდადი ტექნიკური პროგრესის მიუხედავად, მსოფლიოს ქვეყნების დიდ უმრავლესობაში საშინელი გაჭირვება და უკიდურესად მძიმე სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობაა. ეს მდგომარეობა, გაუმჯობესების მაგივრად, უფრო და უფრო მძიმდება. ამის მიზეზია ის, რომ **სწრაფად ზრდადი ტექნიკური პროგრესი მთელი მსოფლიოს მაშტაბით, ასობით მილიონ ადამიანს სამსახურებს აკარგვინებს და უმუშავარს ტოვებს. სამსახურის გარეშე დარჩენილი ასობით მილიონი უმუშავარი მოსახლეობის მიგრაცია, პრაქტიკულად მთელ მსოფლიოში, მათ შორის, განვითარებულ და მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში მძიმე სოციალურ და ეკონომიკურ პრობლემებს წარმოშობს. ტექნიკური პროგრესის შედეგად, მთელ მსოფლიოში მკვეთრად იზრდება პროდუქციის რაოდენობა და ასევე, მკვეთრად ეცემა მოსახლეობის მსყიდველობითი უნარი. ასობით მილიონი ადამიანის უმუშავრად დარჩენის გამო, წარმოიშვება არა რეალიზებული ჭარბი პროდუქცია. სწორედ ჭარბი პროდუქცია იწვევს სისტემატიურ მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისებს. დღევანდელ მსოფლიოში ქვეყნებს შორის „ომი“ მიმდინარეობს გასაღების ბაზრებისათვის, რომ ჭარბი პროდუქციის რეალიზაცია მოახდინონ.**

ანალოგიური ვითარება იყო გასული საუკუნის 30-იან წლებში, როცა მთელი მსოფლიო დიდმა ეკონომიკურმა კრიზისმა მოიცვა, ასეც დაარქვეს „დიდი მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი“, მას „დიდ დეპრესიასაც“ უწოდებენ. დღემდის ითვლება, რომ ეს იყო ყველაზე დიდი ეკონომიკური „კატასტროფა“, რაც კი ოდესმე კაცობრიობის ისტორიაში მომხდარა. ამ ეკონომიკური კრიზისის ბევრ მიზეზს ასახელებენ, ძირითადად ჯერდებიან იმაზე, რომ კრიზისი გამოიწვია საფონდო ბირჟებზე აქციების ფასების ვარდნამ. აქციებზე ფასების ვარდნა კი, გამოიწვია არა რეალიზებულმა, ჩანოლილმა ჭარბმა პროდუქციამ, რის შედეგადაც კომპანიების შემოსავლები მკვეთრად შემცირდა, რამაც ამ კომპანიების აქციებზე ფასების ვარდნა და გაკოტრება გამოიწვია, ამან კიდევ უფრო გაზარდა უმუშევრობა და მთელი რიგი ჯაჭვური პროცესები ჩაირთო. ამ მოვლენას უამრავი სპეციალისტი სწავლობდა. ეძებდნენ მიზეზებს, რამაც ამხელა დეპრესია გამოიწვია. დღემდის ცნობილი და დეპრესიის

გამომწვევად დასახელებული, რეალურად, კრიზისის შედეგებია და არა მიზეზები. ერთერთი „მიზეზი“, საფონდო ბირჟებზე აქციების ფასების ვარდნა, ეს არის იმ დროს განვითარებული მოვლენების შედეგი და არა მიზეზი. დიდი დეპრესიის რეალური მიზეზი დღემდის არ არის ზუსტად დადგენილი.

რა მოხდა სინამდვილეში?

ჩვენი ანალიზით დიდი დეპრესია გამოიწვია ტექნიკურმა პროგრესმა. იმ პერიოდში უკვე მომხდარია მესამე სამრეწველო რევოლუცია, დადგა ელექტროობის ხანა, გამოგონილია ელექტრო ძრავი, ხელის და ორთქლის მანქანები, რომლებსაც შეზღუდული შესაძლებლობები ქონდათ, ჩაანაცვლა ელექტრო ძრავიანმა უსახლვრო შესაძლებლობის მანქანებმა და მანქანა ავტომატიზმმა. წარმოების ყველა სფეროში ხდება მექანიზაცია და ავტომატიზაცია. თუ ადრე წარმოებებში ასობით და ათასობით მუშა მუშაობდა, ახალ პირობებში თვითოეული ახალი მანქანა ათობით, ზოგჯერ კი ასობით მუშას ანაცვლებდა, ამის გამო, ათასობით ადამიანი სამსახურს კარგავს და უმუშევარი რჩება. ამასთან ერთად, ახალი მანქანებით და ტექნოლოგიებით წარმოებები და კომპანიები მრავალჯერ მეტ პროდუქციას უშვებენ, ვიდრე მანამდე ამზადებდნენ.

მოდით, ვნახოთ რა ხდებოდა XX საუკუნის 20-30 წლებში ეკონომიკურად. ახალი დანადგარები მკვეთრად ზრდის უმუშევრობას და აქედან გამომდინარე, ამცირებს მოსახლეობის მსყიდველობით უნარს. ამასთან ერთად, მკვეთრად იზრდება მანქანების წარმადობა და პროდუქციის რაოდენობა. **მსყიდველობის უნარ დაკარგული მოსახლეობა და აურაცხელი პროდუქცია, რომლის რეალიზებაც არ ხდება (მყიდველი არ ყავს) მსყიდველობის უუნარო მოსახლეობის გამო, წარმოშობს აზარალებელ, ჩანოლილ საქონელს, ანუ ჭარბ პროდუქციას, ეს კი უკვე ეკონომიკური კრიზისია.** ყველა სფეროში და მთელ ცივილიზებულ მსოფლიოში ანალოგიური პროცესები მიმდინარეობდა, რამაც „დიდი მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი“ გამოიწვია. მოვლენების კულმინაცია გასული საუკუნის 30-იან წლების დასაწყისს დაემთხვა. ამერიკის საფონდო ბირჟებზე მომხდარი, აქციებზე ფასების ვარდნა კი, დიდი ხნის დაგროვილი მძიმე ეკონომიკური პრობლემების თავდაპირველი გამოვლენა იყო და სხვა არაფერი, რასაც მთელი რიგი ჯაჭვური პროცესები მოყვა.

„დიდი მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი“ უთვალსაჩინოესი მაგალითია იმისა, თუ სადამდის შეიძლება მიიყვანოს კაცობრიობა ეგრეთწოდებულმა „თვითრეგულირებადმა თავისუფალმა საბაზრო ეკონომიკამ“ და ადამ სმიტის დოგმებმა. სინამდვილეში ეს არის უმართავი ეკონომიკა. ზედაპირულად ისე სჩანს, რომ ეს არის ეკონომიკური განვითარების ის მოდელი, რომელიც მილიონერებს და მილიარდერებს (კაპიტალისტებს) აწყობთ. ერთი შეხედვით, ამ მოდელში ისინი როგორც „თევზი წყალში“ ისე გრძნობენ თავს, მთელი მათი სიმდიდრე და ძლიერება ხომ ამ ეკონომიკურ მოდელს უკავშირდება. რეალურად კი ეს ასე არ არის. თუ „თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკას“ თვითდინებაზე მიუშვებთ, უახლოვეს ხანებში ის ყველას, მათ შორის,

მილიონერებს, კოლოსალური პრობლემების წინაშე დაგვაცენებს, როგორც ეს მოხდა „დიდი დეპრესიის“ დროს. ყველაზე მეტს კი სწორედ მდიდრები, დიდი ქონების პატრონები, კაპიტალისტები დაკარგავენ. თუ არ მოხდება „თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაში“ ჩარევა, კრიზისიდან ეკონომიკის გამოყვანა და კრიზისის შედეგების აღმოფხვრა, „თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკა“ კაცობრიობას სრულ კატასტროფამდე მიიყვანს.

დიდი კატასტროფა მოხდებოდა „დიდი დეპრესიის“ დროს რომ არ მომხდარიყო ხელისუფლებების ჩარევა ეკონომიკის მართვაში. იმ პერიოდში მთელ მსოფლიოს მაგალითს აშშ-ს მთავრობა აძლევდა. აშშ-ს მაშინდელმა პრეზიდენტმა ფრანკლინ რუზველტმა მიღებული კანონებით და ნორმატიული აქტებით მთელი აშშ-ს ეკონომიკა მართვადი გახდა. მაშინ გაჩნდა ტერმინი „რეგულირებადი საბაზრო ეკონომიკა“. სხვადასხვა სოციალური დახმარებებით ზრდიდა მოსახლეობის მსყიდველობით უნარს. გარდა აღნიშნულისა, შექმნა სხვადასხვა სახელმწიფო პროგრამები და მილიონობით ამერიკელი დაასაქმა. ყველას, ვისაც სურვილი ქონდა, შეეძლო ამ პროგრამებში ჩართულიყო და მუშაობა დაეწყო. სახელმწიფო პროგრამები კეთდებოდა ჰესების, გზების, ხიდების, აეროპორტების, სახელმწიფო და მუნიციპალური შენობა-ნაგებობების მშენებლობაზე და უამრავ სხვა პროექტებზე. პროგრამების დაფინანსებას სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ახდენდა ძირითადად ფულის ემისიის ხარჯზე. ფულის ემისია არ იყო საშიში, იმის გამო, რომ დიდი რაოდენობის პროდუქცია ჩანოლილი იყო და სწორი ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის შემთხვევაში სერიოზული იმფლაციის საშიშროება არ იყო. ამ პროგრამებით მილიონობით უმუშევარი დასაქმდა და შემოსავალი გაუჩნდა. გაიზარდა მოსახლეობის მსყიდველობითი უნარი, გაიყიდა ჩანოლილი საქონელი, წარმოებებმა დაიწყეს მუშაობა და მოსახლეობის დასაქმება. ენერგიული ზომების შედეგად რუზველტის მთავრობამ სამ წელიწადში ქვეყანა უმძიმესი ეკონომიკური კრიზისიდან გამოიყვანა.

საინტერესო ფაქტია ის, რომ ვინც მაშინ რუზველტის ეკონომიკურ პოლიტიკას დაუპირისპირდა, აშშ-ს მაშინდელი მილიონერები და მილიარდერები იყვნენ. რა არ დააბრალებს და რა არ დასწამებს მათ? ავრცელებდნენ ხმებს, რომ რუზველტი კომუნისტია და სოციალიზმს აშენებს, რუსეთის აგენტია, პირადად სტალინის დავალებებს ასრულებს და ა.შ. ყველაფერი გააკეთეს იმისთვის, რომ მეორე ვადით აღარ აერჩიათ, მაგრამ რუზველტის მადლიერმა ამერიკელმა ხალხმა, იგი ოთხჯერ აირჩია პრეზიდენტად. მესამე ვადით არჩევის წინ 1938 წელს მილიონერებმა უპრეცედენტო დიდი თანხა (როგორც ამბობენ 800 მლნ. დოლარი) შესთავაზეს, რომ რუზველტს თავისი კანდიდატურა არჩევნებიდან მოეხსნა, მაგრამ რუზველტი თავისი ქვეყნის პატრიოტი იყო და შეთავაზებაზე უარი თქვა. სწორედ მესამე ვადის პერიოდში მოხდა მეორე მსოფლიო ომი, რომლის დროსაც ფრანკლინ რუზველტმა უდიდესი როლი ითამაშა ფაშისტების დამარცხებაში და წარუშლელი კვალი დატოვა, როგორც აშშ-ს, ისე მსოფლიო ისტორიაში.

პარადოქსია ის, რომ, ფრანკლინ რუზველტი რომ არ ყოფილიყო, მას არ ენარმოებინა ის პოლიტიკა, რომლითაც მძიმე ეკონომიკური კრიზისი დაძლია, მომხდარიყო ეკონომიკური კრიზისის თვითღინებაზე მიშვება, იმ მილიონერების ქონებიდან, რომლებიც ასე თავგამოდებით იბრძოდნენ რუზველტის წინააღმდეგ, „ნაცარიც“ აღარ იქნებოდა დარჩენილი და მის სახელი ისტორიას არ შერჩებოდა.

ახლა შევხედოთ, დავაკვირდეთ და გავაანალიზოთ ბოლო 100 წლის მსოფლიოს ეკონომიკური ისტორია. რას ვხედავთ?, ადამ სმიტის დოგმებზე დაფუძნებული „თვითრეგულირებადი თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკა“, თვითრეგულირებას ისე „კარგად“ ახდენს, რომ მსოფლიო ეკონომიკა ყოველთვის ჩიხში შეყავს და მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისს იწვევს. კრიზისები ციკლური ხასიათისაა და გარკვეული პერიოდულობით მუდმივად მეორდება. აღსანიშნავია, რომ კრიზისებს შორის პერიოდი დროთაგანმავლობაში თანდათან მცირდება, ბოლო პერიოდში 10-12 წელს შეადგენს. კრიზისებს შორის დროის შემცირებასაც ტექნიკური პროგრესი განაპირობებს. თუ ასე გაგრძელდა და არ შეიქმნება ახალი, სრულფასოვანი ეკონომიკური განვითარების მოდელი, შორს არ არის ის დრო, როდესაც ტექნიკური პროგრესი მიაღწევს იმ დონეს, როცა ეკონომიკურ კრიზისებს შორის დრო საერთოდ „გაქრება“ და მივიღებთ განუწყვეტელი, მუდმივ ეკონომიკურ კრიზისს და აბსოლუტურად გამოუვალ მდგომარეობას.

გასული 100 წლის განმავლობაში ყოველი ახალი ეკონომიკური კრიზისის დაძლევა მხოლოდ მთავრობების აქტიური ჩარევის შედეგად ხდებოდა. კრიზისის დაძლევაზე და მისი შედეგების აღმოფხვრაზე კოლოსალური რესურსები იხარჯება. ბოლო 2007-2010 წლების მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის დაძლევაზე მსოფლიო მაშტაბით ტრილიონობით დოლარი დაიხარჯა. მარტო აშშ-ს მთავრობამ ამ კრიზისის დაძლევაზე 3 ტრილიონი დოლარი დახარჯა. ყოველწლიურად მცირე ეკონომიკური და სოციალური კრიზისების დაძლევაზე სხვადასხვა ქვეყნების მთავრობები ათობით მილიარდ დოლარს ხარჯავენ. ეს ყველაფერი მიზეზი იმისა, რომ მსოფლიო ვალმა 2020 წლის მონაცემებით 240 ტრილიონ დოლარს გადააჭარბა. 5 წლით ადრე ეს ვალი 80 ტრილიონ დოლარს არ აღემატებოდა.

აი, ასეთი საოცარი და საინტერესო „თვითრეგულირებადი“ სისტემაა „თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკა“. რეალურად, იმას, რასაც „თვითრეგულირებად თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკას“ ეძახიან ქაოსით, კატასტროფებით, საშინელი ტრაგედიებით და სხვა მძიმე შედეგებით სავსე უმართავი ეკონომიკაა.

გამოცდილებიდან უნდა გვახსოვდეს: „დიდი დეპრესიის“ დაძლევა მოხერხდა მხოლოდ იმის შედეგად, რომ იმ პერიოდში სამსახურის გარეშე დარჩენილი მოსახლეობა მთავრობების აქტიური მონაწილეობით დასაქმდა იმ სფეროებში, რომლებშიც ტექნიკური პროგრესი ჯერ არ იყო შეღწეული. დღეს არ არის დარჩენილი სფერო, რომელსაც ტექნიკური პროგრესი არ შეეხო - „ჭკვიანი სახლიდან“ დაწყებული, როდესაც სახლში ყველაფერს

რობოტები და ავტომატები აკეთებენ, ავტომატიზირებული წარმოებებით დამთავრებული, სადაც ურთულეს საწარმოო პროცესებს, რასაც ადრე ათასობით ადამიანი ემსახურებოდა, ახლა რამდენიმე ოპერატორი მართავს. დღევანდელი და მომავალი ეკონომიკური კრიზისები, არსებული ეკონომიკური მოდელის პირობებში, გაცილებით უფრო მძიმე დასაძლევია, შეიძლება ითქვას, რომ დაუძლევადია. სწორედ ამიტომ იზრდება მსფლიო ვალი ბოლო პერიოდში კატასტროფულად, იმიტომ, რომ თანამედროვე მსოფლიოში მთავრობებს სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების მოგვარების სხვა გზები და საშუალებები აღარა აქვს, გარდა ვალების აღებისა და ვალებით პრობლემების მოგვარებისა. ანალოგიურ მდგომარეობაში არიან მსოფლიო მოსახლეობის დიდი ნაწილი - მათ ვალების აღების გარდა, არსებობის, გადარჩენის და სიცოცხლის შენარჩუნების სხვა წყაროები არ გააჩნიათ.

თანამედროვე ეკონომიკაში, ტექნიკური პროგრესის შედეგად, მკვეთრად გაზრდილი პროდუქციის რაოდენობა მსოფლიო ბაზარზე განაპირობებს უძლიერეს კონკურენციას. სმიტის სწავლების მიხედვით კონკურენციაა თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალა. სინამდვილეში ადამიანის „კუჭი“ და „კონკურენცია“ არის ის ძალა, რომელიც საბაზრო ეკონომიკას მართავს, რომელსაც სმიტმა „უხილავი ხელი“ უწოდა და ამ უხილავ ხელს კაცობრიობა 245 წელია დაეძებს. კუჭი აიძულებს ადამიანს, რომ იმუშაოს, კონკურენცია კი აიძულებს, ამ შრომით მინიმალური შემოსავალი მიიღოს, ანუ შრომა მინიმალურ ფასად გაყიდოს. ვისაც ყოფნის ჭკუა-გონიერება და მორალურად მზათ არიან, რომ სხვისი შრომა და გონიერება თავიანთ სასარგებლოდ გამოიყენონ, მდიდრდებიან, მილიონერები და მილიარდერები ხდებიან.

ბევრი ფირმა, კომპანია და ფერმერული მეურნეობები, განსაკუთრებით ისინი, სადაც ხელით შრომა ჯერ კიდევ გამოიყენება, მკვეთრად გაზრდილი კონკურენციის პირობებში თავიანთი პროდუქციის თვითღირებულების შესამცირებლად, არ ერიდებიან კანონის დარღვევას, ყიდულობენ ადამიანებს და აიძულებენ უფასოდ მუშაობას. სწორედ ტექნიკური პროგრესის და სმიტის დოგმების შედეგია ის, რომ თანამედროვე მსოფლიოში „ტრეფიკინგი“ ერთერთი მსხვილი არალეგალური ბიზნესია, საუკუნეების წინ გაუქმებულ მონობას კი, რენესანსის ხანა დაუდგა.

უნდა აღინიშნოს, რომ მონობა და მონის მდგომარეობა, რომელიც თანამედროვე მსოფლიოში არსებობს ბევრად უფრო მძიმეა, ვიდრე მონათმფლობელობის დროს იყო. მონათმფლობელობის დროს, კანონით მონა მონათმფლობელის საკუთრება იყო და მასზე ზრუნავდა, როგორც საკუთარ ქონებაზე. თანამედროვე „მონათმფლობელმა“ კარგად იცის, რომ კანონს არღვევს, მონა მისი ქონება არ არის და ნებისმიერ დროს შეიძლება დაკარგოს, ამიტომ მასზე არ ზრუნავს. ხშირად დანაშაულის კვალის დაფარვის მიზნით თანამედროვე მონათმფლობელები ფიზიკურად ანადგურებენ თავიანთ მონებს. ამიტომაც არის, რომ მთელ მსოფლიოში უთვალავი ადამიანი უგზოუკლოდ იკარგება და მათ კვალს ვერ

პოულობენ. ასე, რომ თანამედროვე მონობა გაცილებით უფრო მძიმე და დიდი საფრთხეების შემცველია, ვიდრე მონანათმფლობელობის დროს იყო.

აღამ სმიტის თეორიები და დოგმები ვერ პასუხობენ თანამედროვე ცივილიზაციის გამოწვევებს და მოთხოვნებს. სმიტის კანონების შედეგია ის, რომ ტექნიკური პროგრესის ეკონომიკური და სოციალური შედეგები აისახება მსოფლიო მოსახლეობის მხოლოდ მცირე ნაწილზე და უზრუნველყოფს მათ კეთილდღეობას. მსოფლიოს დანარჩენი მოსახლეობა კი მხოლოდ სარგებლობს ტექნიკური პროგრესის მიღწევებით, თუმცა ეკონომიკური და სოციალური კუთხით დიდ და სერიოზულ პრობლემებს უქმნის და ამძიმებს მათ სოციალურ მდგომარეობას. სმიტის კანონების და მასზე დაფუძნებული ლიბერალური იდეოლოგიის, კაპიტალისტური სისტემის შედეგია ის, რომ ქვეყნების და მთელი მსოფლიოს ეკონომიკა არასწორად მუშაობს. ეკონომიკაში წარმოქმნილი დისბალანსი და პრობლემები განაპირობებს ყველა სხვა დანარჩენ პრობლემებს, მათ შორის, არალეგალურ მიგრაციას, ტრეფიკინგს, არასწორ, ეკონომიკურ დისბალანსზე დაფუძნებულ საერთაშორისო ვაჭრობას, კომფლიქტებს, სამოქალაქო ომებს, ქვეყნებს შორის ომებს, პოლიტიკურ დაპირისპირებებს ა.შ. და ა.შ.

განვითარებული ქვეყნები, მათი შექმნილი და უხვდ დაფინანსებული ორგანიზაციები (საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, მსოფლიო ბანკი და ა.შ.), სხვა ქვეყნებისაგან მოითხოვენ „თავისუფალ ვაჭრობას“, რაც ითვალისწინებს საქონლის (პროდუქციის) მთელ მსოფლიოში თავისუფალ, ყოველგვარი ბარიერების და შეზღუდვების გარეშე გადაადგილებას. განვითარებულმა ქვეყნებმა და მათმა შექმნილმა ორგანიზაციებმა სხვადასხვა ხერხებით და მეთოდებით, ფინანსური დახმარებებით, გრანტებით, შეღავათიანი კრედიტებით, პოლიტიკური იძულებით და ა.შ. მიაღწიეს იმას, რომ თითქმის მთელ მსოფლიოში საქონელი თავისუფლად გადაადგილდება (გარდა სამუშაო ძალისა). თუმცა, განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობა, მაგალითად ევროკავშირი, აწესებენ უამრავ სტანდარტებს, რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდეს მათთან შეტანილი საქონელი, რითაც მაქსიმალურად ზღუდავენ სხვა ქვეყნების საქონლის საკუთარ ქვეყანაში შეტანას.

რატომაუნდა კარგია, მთელ მსოფლიოში საქონლის თაისუფალი გადაადგილება და თავისუფალი ვაჭრობა, მაგრამ, ეს პოლიტიკა წარმოშობს უზარმაზარ გლობალურ პრობლემებს მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, რომელთა გადანეყვრებაზეც არავინ არ ზრუნავს. **განვითარებულ ქვეყნებში ფართოდ გამოიყენება ტექნიკური პროგრესის მიღწევები, თანამედროვე ტექნიკა და ტექნოლოგიები, ამიტომ, მათი პროდუქცია მნიშვნელოვნად იაფია, ვიდრე დანარჩენ ქვეყნებში დამზადებული პროდუქცია. როდესაც განვითარებული ქვეყნების პროდუქცია შედის განვითარებად ქვეყანაში, იმის გამო, რომ ადგილობრივი პროდუქცია კონკურენციას ვერ უწევს შეტანილ პროდუქციას, დროთა განმავლობაში ამ ქვეყნის ეკონომიკა ჩერდება და თითქმის მთელი მოსახლეობა უმუშევარი რჩება. მკვეთრად უარესდება**

და უკიდურესად მძიმდება მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობა. იმპორტით გამოწვეული, უცხოურ ვალუტაზე გაზრდილი მოთხოვნა იწვევს ადგილობრივი ვალუტის მუდმივ დევალვაციას, რაც თავის მხრივ განაპირობებს მუდმივ ინფლაციას და მოსახლეობის დაუსრულებელ გაღატაკებას. მთლიანად იშლება ქვეყნის ეროვნული ფულად-საკრედიტო სისტემა. ეკონომიკური და სოციალური მდგომარეობის დამძიმების გამო, განვითარებადი ქვეყნები იღებენ დიდ ვალებს. ვალების მნიშვნელოვანი ნაწილის გასტუმრება ბუნებრივი რესურსების იაფად რეალიზაციის გზით ხდება. ამ ქვეყნების ბუნებრივ რესურსებს აღარანაირი სიკეთე და სარგებელი ქვეყნის მოსახლეობისათვის აღარ მოაქვს. უმუშევრად დარჩენილი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი ქვეყანას ტოვებენ სამუშაოს საძიებლად. სოციალური პრობლემების და მიგრაციული პროცესების გამო, ინგრევა ოჯახები, ან მათი არსებობა ფორმალური ხდება. ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების გამო, შეუძლებელი ხდება ახალი ოჯახების შექმნა, მცირდება შობადობა და მკვეთრად უარესდება ქვეყნის დემოგრაფიული მდგომარეობა. მძიმდება მოსახლეობის ჯამრთელობის მდგომარეობა. ერთი სიტყვით, მთლიანად ინგრევა ქვეყნის ეკონომიკა და ყველა ის საფუძვლები, რაც ქვეყნის არსებობას ჭირდება.

განადგურებული ეკონომიკა და უკიდურესად მძიმე სოციალური გარემო, წარმოშობს მუდმივ დაპირისპირებას ხელისუფლებასა და უკმაყოფილო მოსახლეობას შორის, ამ პოლიტიკურ მოვლენებთან თანმდევ პროცესებს: კონფლიქტებს, ხელისუფლების გადატრიალებებს, სამოქალაქო ომებს, ეთნო კონფლიქტებს, კონფლიქტებს ქვეყნის რეგიონებს შორის. პრაქტიკულად ერთდროს ნორმალური ქვეყნიდან რჩება თავიდან ბოლომდე უცხოურ ფინანსურ ინექციებზე დამოკიდებული, კომფლიქტებითა და ომებით დაუძლურებული გეოგრაფიული ტერიტორია, ფორმალური, მარიონეტული მართვის ორგანოებით.

შექმნილი გაუსაძლისი პირობების გამო, მთელ მსოფლიოში მიმდინარეობს მასიური მიგრაციის პროცესი განვითარებადი ქვეყნებიდან განვითარებულ ქვეყნებში. განვითარებული ქვეყნები საკანონმდებლო დონეზე კრძალავენ მათთან შესვლას და დასაქმებას, მიუხედავად ამისა, მიგრანტები მაინც ახერხებენ მასიურად შეღწევას და არარეგალურ დასაქმებას, რაც სერიოზულ ეკონომიკურ პრობლემებს უქმნის განვითარებულ ქვეყნებს. ის მცდარი ეკონომიკური პოლიტიკა, რასაც განვითარებული ქვეყნები ატარებენ მთელ მსოფლიოში ბუმერანგივით თავად მათვე უზრუნველბათ უკან და მათვე უქმნის უმძიმეს პრობლემებს. XX საუკუნის პირველ ნახევარში არასწორმა, „მტაცებლურმა“ საერთაშორისო ეკონომიკურმა პოლიტიკამ მსოფლიო კატასტროფის წინაშე დააყენა და პირველი და მეორე მსოფლიო ომი გამოიწვია. თანამედროვე მსოფლიო არსებული ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკით გლობალური ომის საფრთხის წინაშე დგას. მესამე მსოფლიო ომი ნებისმიერ დროს შეიძლება დაიწყოს. კატასტროფის საფრთხე იმაშია, რომ აქამდე წარმოებულ

ომებში, კაცობრიობას არ ქონია იარაღი, რომელსაც ამ ცივილიზაციისსრულად განადგურება შეეძლო. დღეს ასეთი იარაღი ქარბად არსებობს და მას კაცობრიობის პირწმინდად განადგურება შეუძლია.

ადამ სმიტის „კუჭი-კონკურენცია“ ანუ „უხილავი ხელი“ პრაქტიკულად მოშლილია. ადამიანის შრომა, ანუ კუჭის პრობლემა სისტემიდან თანდათან ვარდება. უახლოვეს ხანებში ადამიანის მის ნებისმიერ საქმიანობაში ჩაანაცვლებს ადამიანის ზუსტი ანალოგი, ადამიანის მსგავსი რობოტი. გამოდის, რომ რობოტები პროდუქციას შექმნიან და მას მომხმარებელი არ ეყოლება. ამ პრობლემის წინაშე კაცობრიობა უკვე დგას. ამასთან ერთად „თამაშვარეთ“ დარჩენილი „კუჭი“ და „კუჭის პრობლემა“ კვლავ რჩება და კიდევ უფრო მეტად მძაფრდება. ძნელი წარმოსდგენი არ რის, ის თუ მომავალში მასიურად დამშეული მსოფლიოს მოსახლეობა, არსებული საერთაშორისო ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის პირობებში რა მძიმე შედეგებს გამოიღებს, თუმცა კონკრეტულად რა მოხდება, ამის პროგნოზირება ძალიან ძნელია.

ტექნიკურმა პროგრესმა კიდევ ერთი ახალი პრობლემა გააჩინა, ეს არის „ხელოვნური ინტელექტი“ ანუ „მოაზროვნე მანქანები“. უკვე დღეს ხელოვნური ინტელექტის მქონე იარაღი ისე ანადგურებს დასახლებულ პუნქტებს და იქ მცხოვრებ ადამიანებს, რომ არანაირი „სინდის ქეჯნა“ არ აწუხებს. დღეს, ეს იარაღი ადამიანს მოყავს მოქმედებაში, ხვალე ამას გააკეთებს ადამიანის მსგავსად მოაზროვნე რობოტი და თუ დაჭირდა, საერთოდ, გაანადგურებს კაცთა მოდგმას და მთელ ამ ცივილიზაციას.

ითვლება, რომ იმას, რასაც ადამიანი ქმნის ადამიანის წინაარმდეგ ვერ წავა. ეს არის უზომოდ დიდი საფრთხის შემცველი მცდარი მოსაზრება. ასეთმა მცდარმა დასკვნებმა ისე შეიძლება ამოწყვიტოს კაცთა მოდგმა, რომ იმის გაგებაც ვერ მოვასწროთ რა გვემართება, ან როცა ამას გავიგებთ, ისე დაგვიანებული შეიძლება იყოს, რომ ველარაფრის შეცვლა ველარ შევძლოთ.

ყველაფერი, რაც აზროვნებს, ყველასგან დამოუკიდებელ გადაწყვეტილებებს იღებს. იქ, სადაც დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებები არ მიიღება, ინტელექტი და აზროვნება არ არის. ყველაფერი, დაწყებული ჭიანჭველიდან, დამთავრებული ადამიანით და ხელოვნური ინტელექტით, დამოუკიდებელად აზროვნებს და დამოუკიდებელ გადაწყვეტილებებს იღებენ. უმარტივესი და ურთულესი ინტელექტის მქონე მოაზროვნე არსებები დამოუკიდებლად აზროვნებენ და მოქმედებენ. ნებისმიერი მოაზროვნე არსება შეიძლება დაუპირისპირდეს ნებისმიერ სხვა მოაზროვნე არსებას.

საუკუნეებია ადამიანს „ომი“ აქვს ისეთ გარეულ არსებასთან როგორც თავვია. ამ „ომში“ ადამიანმა, მთელი თავისი ინტელექტის და „ყოვლისშემძლეობის“ მიუხედავად, დღმდის ვერ გაიმარჯვა და ყოველწლიურად აბსოლუტურად უმწეო არსებისგან, თავისგან მილიარდობით დოლარის ზარალს ღებულობს.

თერმობირთვულ ბომბას ადამიანი აკონტროლებს აფეთქების მომენტამდე, აფეთქების შემდეგ ადამიანი

დაწყებულ პროცესებს ველარ აკონტროლებს. ატომური აფეთქების უარყოფითი გავლენა კი, რასაც ადამიანი ველარაფერს უშვრება 600 წელი გრძელდება, ეს ციფრიც ზუსტი არ არის და სხვადასხვა დაშვებებით და ალბათობითაა გამოყვანილი. ზუსტად ცნობილი არის, რომ ხიროსიმაში და ნაგასაკში მომხდარი ატომური აფეთქებების უარყოფითი გავლენა დღესაც, 80 წლის შემდეგაც გრძელდება. ჩერნობილში აფეთქებული ატომური ელექტრო სადგური კი დღესაც, 35 წლის შემდეგაც დაკონსერვებულია და იქ ცხოვრება არ შეიძლება.

ადამიანის კონტროლიდან გამოსვლის კიდევ ერთი საინტერესო ფაქტია „კომპიუტერული ვირუსი“. კომპიუტერულ ვირუსს გარკვეული მიზნებისათვის კონკრეტული ადამიანები ქმნიან და ერთ რომელიმე კომპიუტერში ტვირთავენ (უშვებენ), ამის შემდეგ სხვადასხვა გზებით და საშუალებებით ვირუსი უკონტროლოდ ვრცელდება მთელ მსოფლიოში და მილიონობით კომპიუტერს აზიანებს, მათი პატრონების ნების და სურვილის საწინააღმდეგოდ. ვირუსის შემქმნელს კიდევაც, რომ უნდოდეს მისი შეჩერება, ამას ველარ გააკეთებს, ვინაიდან პროცესი უმართავია.

კიდევ დაუსრულებლად შეიძლება მაგალითების მოყვანა იმაზე, თუ როგორ ხდება ადამიანთა ხელქმნილი ტექნიკის ადამიანთა წინააღმდეგ მოქმედება, ინტელექტის მქონე სუბიექტების ადამიანთა კონტროლიდან გასვლა და დამოუკიდებლად მოქმედება. თუმცა ამ მცირე ანალიზიდანაც ნათლად ჩანს ის გლობალური დაუძლეველი საფრთხეები, რომლებიც უკვე გვაქვს და მომავალში კატასტროფული ვითარების წინაშე დაგვაყენებს.

ცივილიზაციის ამ სახით განვითარებას და ასეთ ვითარებას სმიტი საერთოდ არ განიხილავს და მისი სწავლება დღეისათვის ამ მხრივაც აბსოლუტურად მიუღებელი და გამოუსადეგარია. სმიტის სწავლებას, მასზე დაფუძნებულ ლიბერალურ ეკონომიკას, ლიბერალიზმზე დაფუძნებულ კაპიტალისტურ საზოგადოებრივ წყობას და თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკას კაცობრიობის განვითარება დიდ ჩიხში შეჰყავს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Стенли Фишер, Рудигер Дорнбуш, Ричард Шмалеци Экономика, „дело“, Москва, 1995.
 2. Джеффри Д. Сакс, Фелипе Ларрен Б. Макроэкономика Глобальный подход, Москва, издательство „Дело“, 1996;
 3. М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури Основы менеджмента, Москва „дело“ 1992;
 4. К. К. Сiao Управленческая экономикв, Москва „инфра-м“ 2000;
 5. Филип Котлер Основы менеджмента, Москва „прогресс“ 1992;
 6. П. Самуельсон Экономика, т. 1, Москва „алгон“ 1992;
 7. П. Самуельсон Экономика, т. 2, Москва „алгон“ 1992;
- Ричард Дж. Тьюлз, Эдвард С. Бредли, Тад М. Тьюлз, Фондовый Рынок; Инфра-м 1997.